

Prokopios

A szerző író és pszichológus. Részlet *Prokopios* című, készülő regényéből.

A Prokopiosról készülő regény voltaképp folytatása lesz a *Theodora* (Magvető Kiadó, 1995) és a *Jusztinianusz* (Pont Kiadó, 2000) című könyveimnek.

A történetíró Prokopios az 5. század végén született a palesztinai Caesareában, a római birodalomban, a provincia székhelyén. Áldott lehet arrafelé a szellem, mert Órigenész és Euszebiosz is itt működtek, és nagyszerű könyvtárat hoztak létre. Prokopios az ügyvédi pályát választotta, és 527-ben a híres Belizár hadvezér jogi tanácsadója és titkára lett. Követte a hadvezért a perzsák és a vandálok ellen viselt háborúkba, 541 táján visszatért Konstantinápolyba és írja tizenhárom esztendőn át a *De bellis*-t vagyis a perzsa, a vandál és az osztrogót hadjáratokról szóló művét. Ez az ember a legnagyobb görög történetírókon nevelkedett, maga is görögül ír és a szemtanú alaposságával, jó stílussal rögzíti az eseményeket.

Merészsége hatalmas, de közben óvatos, mert kegyetlenül bírálja írásainak egy részében (persze titokban) Jusztinianusz császárt és Theodora császárnőt, oly meghökkentő gyűlölettel beszél róluk még Belizárról is, hogy amikor a hatalom embereiről szól, akkor kételkedni kezdünk tárgyilagosságában. Hatalmas képességű volt a császári pár, az ortodox egyház mindkettőjüket szentként tiszteli. Prokopios írásai között az *Anecdota*, más néven *Arcana historia* titkosak voltak. Valamiképp Prokopios megúszta a büntetést, noha szatirikus támadásait kortársai közül is többen olvashatták. Nem csupán a hatalom embereit bírálja az *Anecdota*-ban, hanem hevesen kikel az egyházi és az állami intézmények ellen is. Művei között ez a legnépszerűbb, ami jelentheti mellest az is, hogy még a szellemet tisztelő, olvasni szerető emberek is kedvelik a gyilkos és vad pletykálgodást. Az epés írás 559-ig mesél Bizáncról, de előtte még megírja a *De aedificiis*-t, valószínűleg a császár parancsára. Ebben a jusztinianuszi építkezésekről számol be.

A Capitolium lépcsőjén ülök

Tudom, nem szabad még csak beszélnem sem a reinkarnációról, a császár kidolgoztatja a kiátkozó írást, és pokolra vagyunk szánva mind, akik hiszünk az újjászületésben. Itt, titokban megvallhatom, én hiszek. Ám nem pontosan úgy, ahogyan némelyek, miszerint fába, fűbe, kígyóba, farkasba, elefántba és rezedabokorba is beleszülethetne az ember, nem, ezt nem hiszem, de azt igen, hogy valamilyen ember képében újfent megjelenünk és azt a munkát végezzük tovább, amit itt nem bírtunk befejezni.

Abban is másképp hiszek, mint a legtöbben, hogy nem pusztán múltunk szerepkörét, félelmeit, tetteit érezhetjük át, ahogyan magam félelem érzései előhózzák belső látásomban a vastaghátú mártír férfit, amint az amfiteátrumi oroslán a hátára ugrik, én meg valami rács mögött várakozom a soromra és rettegek, hanem előre az idő csatornájába olykor bele lehet nézni. Az én legtitkosabb és számomra legérdekesebb élményeim nem a hadjáratok, nem ezekhez a roppant erőteljes eseményeihez kötődnek, hanem sajátosan halk élmények. Csendesek, többnyire teljesen hangtalanok, ha mégis van valami hang bennük, ritkábban beszéd, gyakrabban olyan zörejek, amiket soha életemben még nem hallottam. És ami a legkülönösebb: a jövő területére mutatnak.

Nem mondanám, hogy ezek álmok. Mert nem alszom közben, csak ernyedten fülelek, olykor képeket, jeleneteket, mozgást látok, de elmosódottan, csak úgy mintha átlátszó, ám sűrű függönyök mögött lenne, ami lesz. Mondhatnám éber álmoknak ezeket, amiket szerfölött élvezek, mivel sok dolog hihetetlenül más, mint amit magam körül láttam valaha. Gondolkodom éber álmaimban, és másféle gondolataim vannak, mint itt Bizáncban, éberen.

Legutóbb, tegnapelőtt vadul fújta a szél és a Capitolium lépcsőjén ültem nem a valóságban, hanem ebben az éber álmodozásban. Lebegő boldogság töltött el a gondolatra, hogy közelemben van Marcus Aurelius lovas szobra, ő az igazi hős, képtelen voltan fel fogni, miképp történhetett meg, hogy a csodálatos régi rómaiakat, mint ő is volt, elsöpörték. Néztem a csöndben a Capitoliumot, csodálkoztam, hogy romos lett, megsimítottam a márványt és a köveket, a márvány fehérsége egyszer csak beterítődött fekete ruhás alakokkal, szerzetesekkel. Hogyan is van ez? Itt, Bizáncban éber életem során a legnagyobb tisztesség kétféle férfit övez, egyik a kocsihajtó, az erős, a rettenthetetlen, aki úgy összetöri magát, ha rosszul veszik lovai a kanyart, hogy nyomorék marad, a másik nagy tisztesség aszkéta szerzetesnek lenni. No és itt? Ebben az előre álmodott világban, a Capitolium lépcsőin ugyancsak szerzetesek sűrögnek, ők azok, aki legyőzték Marcus Auréliust, hogy úgy mondjam, a művelt pogányságot győzték le a barbárok kereszténységével, ahogy itt ülök a lépcsőn, tudom, nem Prokopios vagyok, itt más a nevem, talán Edward, amire büszke vagyok, és csak abban hasonlítok bizánci prokopioszomhoz, hogy toll van a kezemben. És az a belső készítés, mi több kényszer is nagyon hasonlít bennünket egymáshoz, hogy úgy érzem, írnom kell, kötelező, ezt mérték rám az égiek és ez a kényszer a végtelen egyik változata, a végtelené, ami, amikor mélyen tudottá vált bennem, akkor szűnt meg a félelmem és minden szorongásom. Többféle dolog kell minden jelentős fordulathoz, a belső szorongásaim megszűnése igazi fordulat az én életemben, és ahogyan mondtam már, a fordulat egyik előremozdítója, hogy megvilágosodott bennem: őseim amfiteátrumbeli kivégzésének félelmét

örökölttem volt, de ez már, hála Konstantinnak, engem nem fenyegethet, az ősöktől öröklött szorongáson akkor egyszeriben át tudtam lépni. Egyszerűen azt kellett tennem, hogy amikor megjelent ez a fajta félsz, akkor élénken tudattam magammal, egyszer, tízszer, százszor, hogy ez az érzés a nagyhátú mártír félelme, akire ráugrott a kiéhezettett oroszlán, mikor még üldözöttek voltunk és nem a magamé. A fordulat másik előmozdítója, ezt is emlegettem már, amikor a másik megvilágosodás bekövetkezett, az, hogy végtelen vagy, ha akarod. Én aztán akarom, átmegegyek ugyan egyik létből a másikba, de ez csupán ahhoz hasonlít, mint amikor a nagy fürdőházakban egyik mozaikos teremből a másikba lépünk, mert ott más a víz, a lég, a pezsgés és a vendégsereg. Tudom a harmadik mozgató rúgóját is a szorongásaim elpárolgásának. Theodorához kötődik, egyszer majd leírom azt is, de még nem látom tisztán, még itt a Capitolium márvány lépcsőjén üldögélve sok száz év távlatából sem látom tisztán.

Edwardi lényemben az a különös, hogy heveny ellenszenvet érzek a katolikus egyház iránt. Ez az érzés teljesen lehetetlen, botránys és elképzelhetetlen a prokopioszi magamnak. Edward úgy tartja, a kereszténység a felelős azért, hogy elbukott az ősi Róma. És dühös a kereszténységre, noha jól tudja, hiszen okos, talán okosabb, mint Prokopios, hogy az ősi Róma hanyatlása a mértéket nem ismerő nagyság természetes és elkerülhetetlen következménye, az eszement jólétben benne rejlik a romlás csírája, a gigászi építmények önön súlyuk alatt omlanak össze, beroskadnak, szétesnek, és az én edwardi lényem ott a Capitolium kövein báméskodva elhatározta, megírom a barbárság és a keresztény vallás együttes diadalát, nekem ez keserves diadal, mert a bűnös, bukott és romlott Rómát jobban szeretem.

Prokopioszi lényem mély hódolattal szereti a katolicizmust, azóta meg különösképp magaménak érzem, mióta megérettem belőle, belőle szívtam magamba, hogy nem vagyok véges teremtmény. Amoda tarozom, a végtelenbe, ami még nem látható, legfeljebb tükör által homályosan, világézés ez és felszívta a gyerekkoromtól mardosó szorongásaimat, úgy olvadnak el benne neve nincs félelmeim, akár egy marék só az óceánban. Miközben ez így van, edwardi lelkem prüszköl a katolicizmus ellen. De kacérkodik vele, szeretne oda tartozni és nem is, az önkéntes mártírokat ki nem állhatja, a pogány racionalizmus híve, gúnyolja a szokásainkat, egyszerűen babonáknak nevezi, amibe én beleszketek.

Ma egész nap ki nem megy fejemből az Igazgyöngyökkel Roskadozó Ajándékosár, a gyűlölt és imádott. Amikor császárnői ornátusban először megláttam, azt hiszem halála előtt tizenöt évvel lehetett, Karthágót indultunk legyőzni. A hajónk hada kifutni készült az Aranyszarv öbölből. Ott ült hatalmasan felékszerezve Upravda, azaz akkor már Jusztinianusz mellett a parton. A Stella Maris dallama harsogott. Akkor, ott az Aranyszerv öbölben és ma

reggel megint belém nyílt az a rohadt érzés! A mulasztásé. Ma reggel óta többször. Vízbe kellene ölnöm magamat ezért a képzeletű vágyért, a szégyen mar, akár a róka, amiért ilyenek jutnak eszembe. Pedig már vén vagyok. Már nincs bennem testi vágy, mégis megvan az a düh, amit a mulasztásom miatt érzek és még ennél is nagyobb szégyen, hogy egyáltalán eszembe jut: miért is nem álltam oda a medveápoló hajlékához a sorba, hogy belekóstoljak Theodorába én is, mint a többiek. Nagyon fiatal volt még ő is, én is, akkor még lett volna alkalmam megtapintani, de csak mesziről mertem nézni a medveápoló hajlékának bejáratát, ahol ez nő is lakott. Ki-be járkáltak a férfiak. A pletykák szerint az erősebb vagy gazdagabb gavallér egyszerűen kirángatta Theodora ágyából a gyengébbet vagy szegényebbet, és maga foglalt ott helyet.

Azon csak nevetni tudok, hogy eljutott a fülembe, azt mondta rám egyszer: kecskefejú vagyok. Még hogy kecskefejú! Valami gyűlésen a jogászok között álltam, állítólag megkérdezte Antóniát, melyik az a Prokopios, Antónia megmutatott, erre elnevette magát az Ajándékosár, és azt mondta „az a kecskefejú?” majd elfordult. Állítólag vendégségben néha olyan pletykákat mesélt, amiket alig ismert pletykák voltak, de az én titkos irataimban már szerepeltek, gyanítottam, hogy kémei beleolvasnak titkolt írásaimba, elviszik neki a csípős híreket. Azt kell hinnem, kedvelt engem és az írásaimat, máskülönben könnyedén elemészthetett volna. Ámbár a felségsértést ritkán torolják meg Bizáncban. Ez szinte érthetetlen. Itt, ahol oly könnyen és elrettentő módon büntetnek, kézfejet levágnak, börtönbe vetnek és számkivetésbe zárnak, ám a kocsmákban vagy egyebütt nyugodtan gyalázhatod a magas méltóságokat, jókat röhögünk, kutya nem törődik a szöveggel, nem bántanak érte.

Én, vén hülye kecskefejú jogász! Később azt is mondta egy ízben, hogy annak a Belizár mellett lapító írónak olyan lett a feje, akár a szárított füge. No tessék! Én lennék a szárított fügefesű ügyvéd. Valamelyik hadjáratból tértünk akkoriban vissza, ahol nagy meleget és gyötrődést éltünk át, valóban kissé összeaszalódtam. Kérem az eget, hogy meg ne zavarodjak, mert ez a szárított fügefesű és kivált az a kifejezés, hogy szárított fügefesű ügyvéd bizony, bizony az én jövőbe pillantó képességem terméke, a másik, a későbbi énem új megjelenése. Az egyik jövőbeni magamat már említettem, Gibbonnak hívják, akár bizonyos fajta majmot, ő is én vagyok, pontosan: majd leszek. És a római Capitolium lépcsői ücsörögve, báméskodva belém hasít majd, akár a villám, hogy ezt a csodálatos pogány Rómát, a régit, amit a kereszténység behabzsol, meg kell írnom, ennek pusztulását, fényes halódását le kell jegyezmem, meg kell örökítenem, az a dolgom, nem más, így hiszem majd akkor és teljesen igazam lesz ebben. Én a prokopioszi formációmban még szemtől szemben látom a pogány római-ság behabzsolását, hallom a himnuszokat, lelkem mélyéig hiszem,

hogy ezeknek a himnuszoknak ki kell űzniük valamit, amit csak a zene meg a kóruséneklés tud megtisztogatni a létből. Gibbon, a majom-nevű nem hisz már ezeknek a kórusoknak, ő a pogány ró-mait siratja, illetve siratni fogom akkor magam is.

Nos, és ez a második jövőbeni magam, ez a szárított fügefesű ügyvéd. Tisztára karaktervándorlás, úgy is mondhatom, lélek-vándorlás, de mégis csinosabb és veszélytelenebb a karaktervándorlást mondani, tehát ezt a fügefesűség elnevezést a császárnő már megelőlegezte nekem az ókorban. Ahol majd megszületik, megszületnek, az még homályosabb, mint a gibboni Edward vilá-ga. Messzebb van az időben, talán ezért. Éber álmodozásaimban, ahol ez a második Edward énem él, arrafelé az utakon nagy fémdobozok mozognak, egy vagy több ember ül a fémdoboz-ban, lovas fogatokat csak elvétve látok, hanem a nagy fémdobo-zok szaporodnak, gyorsulnak, van közöttük piros, fekete, kék, zöld, fehér, az utak olyanok akár az óriás szalagok, tekerednek, kunkorodnak a rónákon át, egymás fölött és egymás alatt átfut-nak, a dobozok meg csak mennek, mennek, mennek, a hangjuk minden zeneiséget nélkülöz, inkább ronda és kellemetlen, a sza-guk, amit eregetnek kifejezettel undok.

Ma azzal töltöttem Isten csodálatos napját, hogy Szent Benedek írásait olvastam, böngészgettem, elmékedésem tárgyának és szellemem csiszolásának használva azokat. Azt mondja Benedek, hogy a szerzeteseknek négy fajtája van. Első a *cenobitáké*, úgy lá-tom, igen tiszteli ezeket, monostorban laknak, apát és a rendsza-bályok vezetésével küzdenek, gondolom, a bűn ellen, mi más el-len küzdenének az árvák ott a falak közé zárva, a saját testük vágyai, szimatai, a szarvas húsból készült pörkölt emlékei ellen és ehhez hasonlók. Egészen biztosan, ama testrészükhöz ellen is harcol-nak, amit nálam oly hibásra alkotott a Teremtő. Hacsak nincs oly szerencséje egyiknek, másiknak, hogy hozzám hasonlóan bajos a szerelmi készségük. Persze vágyuk azért lehet, ahogyan nekem is volt, és milyen kínzó vágy, csak épp az eszköz nincsen rendben a vágy teljesítéséhez. Ettől aztán néha olyan feszült erők keletkeztek bennem, hogy gonoszságokkal kellett azokat enyhítenem. Mint amikor elterjesztettem, hogy Joannes a kivégzett kocsiversenyző nem más, mint Theodora fia, akit csecsemőként Afrikában ha-gyott. Megenyhültem, amikor megtudtam a cselédlánytól, hogy a császárnő beteg lett, talán az én szavaimra lett az.

Benedek szerint a szerzetesek második fajtája az *anakoréták*, vagyis a remeték. A monostorban kezdik a hivatás gyakorlását, itt jól megtanulnak az ördög ellen küzdeni, gondolom, nemcsak testül szerelmi eszköze meg a gyomruk ellen harcolnak, hanem azok el-len a rosszaságok ellen is, amik bennem még igencsak burjánza-nak. Mint a gonosz nyelvű pletykálkodás. Igaz, a sivatagi vagy erdei magányban ugyan kinek pletykálnának? A gonosz gondola-tok ellen harcolnak, írja Benedek, pusztá karral és magánosan.

Aztán a harmadik, mégpedig rosszfajta szerzetesek a *szarabaiták*. Ezek még nem állták ki sem a regulának, sem a tapasztalásnak próbáját, mint arany a tűzét, így puhák, csak hazudnak a hajkoronájukkal, ugyanis még nagyon is ragaszkodnak a világhoz. A maguk aklába zárkóznak, vágyaik szabják meg a törvényeiket, és azt tartják tilosnak, amit amúgy se szeretnek és nem is akarnának.

A negyedik fajta szerzetes még rosszabb, mint a szarabíták: *girovágus*nak nevezik őket, más-más kolostorban szállnak meg, más-más tartományba kószálnak, folyton csavarognak és a tor-kosság ingereinek szolgálnak.

Szeretem őket. Ha csavarognak, ha megülnek a hűvös kolostor-falak között, ha regula szerint töltik éveiket, ha meg képtelenek erre, mert örökké nyüzsögnének, moco-rognak, mint a gilisztás gyerekek, akár jól harcolnak a bűneik ellen, akár nem, én szeretem őket. Na-gyon. Nehéz megmondani, miért. Talán mert tekintetük, ha kan-csal, ha egyenes, fenn jár az égen. És ebben van számomra vala-mi természetfeletti csoda, hogy ezek az emberek mindegyre az istenség hangulatában leledzenek. Ők szembekerültek egy titok-kal, ami lelkük legmélyén egyszer csak kezd föltárnulni, és amely rettegéssel tölti el őket. Ne nagyon kérdezzétek, mi ez. Magyaráz-kodhatnék hétszámra, nevezhetném „szenvedésnek”, de nem talá-ló ez a szó, hiszen fizikai kint juttat eszünkbe, és nem erről van szó. Igaz ugyan, hogy valami megtámadta őket, de bármilyen történet is bennük, mind ebből az elképzelhetetlen eseményből adódik, ami lényüknek legmélyén zajlik. Lassú tengeralatti földrengésre hasonlít, ami furcsa lökéseket idéz elő, ebből néha észrevehető vala-mi a felszínen. Harcolniuk kell örömmel és félelemmel, mindig tudva, hogy talán értelmetlen a harc és az ellenfél csupán illúzió. Ezek, tudom, feneketlen megpróbáltatások, a szétesés határára so-dorhatnak, aztán egyszer csak teljesen új forrást fedeznek fel ma-gukban, olyan békét és boldogságot, amit nem ismerhet meg más, talán csak ők, legyenek bár kószáló vacak szerzetesek vagy sza-bálytisztelő cenobiták. A béke a valóság, a rettegés volt az illúzió, erre döbbenek rá. Meg arra, hogy magányuk a ráhagyatkozásra szólítja fel őket, arra, hogy félelmükkel, „szenvedésükkel”, minde-nükkel Istenükre hagyatkozzanak. És erre rátalálva, azt mondják, kezdenek megízlelni bizonyos boldogságot, amely oly mély, hogy már nem is kell nagyon törődni a megőrzésével, annyira van, annyira létezik, bizonyos értelemben örök. Minden további vihar-ban, félelemben és sötétségben változatlanul megmarad.

Ha jobban elmerülnék Szent Benedek Regulájában, jobb írno-ká válnék. Ha jobban belemerülnék Isten jelenlétébe, ahogyan ők, a szerzetesek, akkor jobb íróvá válnék, és kevesebbet írnék. Keve-sebbet törődnék gyűlöletes szerelmemmel, a császárnővel is. Csak hát bennem még mindig egész zenekarok harsognak, túlüvöltik az Ő hangját. Ha hívna se hallanám, oly igen érdekel a világ, a pletykák, a kocsnék meg ez az egész.